

91. Ezt az állítást cáfolta Szilágyi Dénes mind az 1970-es években Berenddel folytatott személyes levelezésében, mind pedig emlékirataiban. A Berend által emlegetett csoportról szólva Szilágyi ezt írta: „Nem álltunk szóba olyan magyarokkal, akik magyarok és zsidók szétválását úgy szorgalmazták, hogy gyűlölettel és rosszindulattal viseltettek a zsidók mint egyének iránt, és különféle elméleteket tápláltak a zsidó faji kisebbségéről és kártékonyaságáról.” Szilágyi tagadta, hogy Berend valaha is a csoport belső köréhez tartozott volna. Csupán felkérték, írjon egy tanulmányt „a judaizmus nemzetspecifikus lényegéről”, amit meg is írt, bár soha nem jelent meg nyomtatásban. E megbízatásával kapcsolatban egy lábjegyzetében Szilágyi hangsúlyozza: „Merőben alaptalanok az olyan állítások, hogy a Zsidó Munkakollektíva és dr. Berend között más kapcsolatok is lettek volna, illetve hogy megbíztuk volna, alakítsa ki a Munkaközösség irányvonalát.” Lásd Denis Silagi: „A Foiled Jewish Political Venture in Hungary, 1939–1942.” In: *The Tragedy of Hungarian Jewry. Essays, Documents, Testimonies. i. m.*, 208–209., 210., 219. és 234. o.

92. Munkácsi, *i. m.*, 60. o.

93. Hogy Berend és Szigetvár zsidó hitközségi vezetői között nem volt meg az összhang, az Kozári (Friedmann) Ernő, Berend első felesége, Belák Rózsi nagybátyja tanúvallomásából derül ki. NB. 2600/1946, 320. o.

94. Munkácsi, *i. m.*, 60. o.

95. Egyik „feltétlen hívének” arra a kérdésére, hogy miért New Yorkba ment Izrael, „cionista álmai országa” helyett, Berend azt mondta, félt, hogy ugyanaz lenne a sorsa, mint dr. Kasztnéré – meggyilkolnák. Egy nyilvánosságra hozott jelentés szerint Berend 1956 és 1961 között „a hírhedten cionista- és Izrael-ellenes »Judaista Tanács«-ban tevékenykedett.” Lásd Naftali Kraus: „Egy »cionista« rabbi Izrael ellenségeinek szolgálatában.” *Új Kelet*, Tel-Aviv, 1982. május 27., 6. o. Lásd továbbá Mordechay B. Granit vezércikkét a *Der Allgemeiner Zhurnal* c., New York-i jiddis nyelvű lapban, 1979. március 23.

96. Az 1930-as években a nációk valóban szorgalmazták, hogy a zsidókat e két kategória szerint válasszák külön. Az SS hivatalos lapja, a *Schwarze Korps* például 1935. május 15-i számában kijelenti: „A cionisták szigorúan faji állásponton állnak, s Palesztinába kivándorolva segítenek felépíteni saját zsidó államukat... Az asszimilált zsidók megtagadják fajukat, s hűségesek akarnak lenni Németországhoz, vagy azt állítják, hogy keresztények, mert megkeresztelkedtek, hogy aláássák a nemzetiszocialista elveket.” A nációk végig hangsúlyozták, hogy „a német zsidó szervezetek próbálkozásai arra, hogy meggyőzzék a zsidókat, maradjanak Németországban”, nem szolgálják a Birodalom érdekeit, és ellentétesek a nemzetiszocialista elvekkel. Lucy S. Dawidowicz: *The War Against the Jews, 1933–1945*. Holt, Rinehart and Winston, New York, 1975, 84. o.

97. Lévai, *Fekete könyv*, 119–120. o.

98. Luzsenszkyt a háború után bíróság elé állították és 12 évi börtönrre ítélték, amit később 3 évre mérsékeltek. *Új Élet*, 1946. március 18. 1. o.

99. „A magyar Dreyfus-ügy.” *Egyleti Élet* (New York), 1947. november 14.

100. Személyes közlés, 1972. december 3. Lásd még: Néptörvényszék a Zsidó Tanács felett. 71., 72. o.

101. „A magyar Dreyfus-ügy.”

102. 1946. október 21-i perirat, NB. 2600/1946, 318. o.

103. *Uo.*, 386. o. Noha az ügyész csak az április 12-i és a május 1-jei levelet nevezte meg, Berend április 1-jén írta első levelét Endrének. Így fejezte be: „Egy